

Disponibil: https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm2_2004/cmladin.pdf

7. PESCARU O. George Călinescu, cronicarul de box. Disponibil: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/george-calinescu-cronicarul-de-box> accesat 25.01.2019

8. POPESCU, L. Interacțiunea dintre limbajele de specialitate și lexicul general. In: *Abordări interdisciplinare ale educației fizice și sportului*. Sesiune internațională de comunicări științifice. București, 6 aprilie 2012, Editura ASE, p. 204–209. ISSN 2247-028-x

9. RADU, Z., VULPE, A. Extinderea semantică și impactul ei asupra limbajului social-politic. In: *Lexic comun / Lexic specializat*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Fascicula XXIV, Anul V, 2012, nr. 2 (8), p. 53-58. ISSN 1844-9476

10. RIZEA, M.M. *De la monosemie la polisemie în terminologia științifică actuală*. Teză de doctorat. București, 2009. 375 p.

11. ЛУБОЖЕВА, Л.Н. *Процессы терминологизации и детерминалогизации специальной лексики*. [online]. Челябинский государственный университет, 2012. [accesat 11.06.2017]. Disponibil:

http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Philologia/7_100759.doc.htm

12. СУПЕРАНСКАЯ А.В., ПОДОЛЬСКАЯ Н.В., ВАСИЛЬЕВА Н.В. *Общая терминология. Терминологическая деятельность*. Изд. 4-е. Москва: URSS. 2014. 288 с. ISBN 978-5-382-01475-3.

UTILIZAREA DICȚIONARULUI – CONDIȚIE SINE QUA NON A ALFABETIZĂRII THE USE OF THE DICTIONARY – CONDITION SINE QUA NON OF TERMINOLOGICAL LITERACY

*Ala Radu, dr. în științe pedagogice,
profesor de limba și literatura română, grad didactic superior
Liceul Teoretic Iulia Hasdeu, Chișinău
Ala Radu, Doctor of Pedagogy (pedagogical sciences),
superior teaching degree,
Teacher of Romanian Language and Literature,
The Theoretical Lyceum Iulia Hasdeu, Chișinău*

Rezumat: Cunoașterea și folosirea dicționarelor contribuie la creșterea potențialului intelectual al elevilor, motivează să cunoască/ posede/ valorifice mai bine limba literară și s-o folosească în procesul comunicării, fiind un obiectiv curricular/ un standard de evaluare. De asemenea, conturează și o nouă deschidere pentru interesul față de lucrări lexicografice. Prin urmare, aplicarea sistematică a dicționarelor formează / dezvoltă competența de comunicare.

Abstract: Knowledge and usage of dictionaries help to improve pupils' intellectual potential, motivate them to learn/ possess/ develop the literal language better and use it in the communication process being a curricular objective / a standard of assessment. In addition, it will provide a new opening for the interest in lexicographical works. The assimilation of some

techniques for developing intellectual activity which are applied in each class provides the starting point for gaining and enhancing the ability to learn and the competence of learning to learn.

Cuvinte-cheie: dicționar, tipuri de dicționare, alfabetizare, competență, cultură lingvistică.

Keywords: dictionary, types of dictionaries, liquidation of illiteracy, competence, linguistic culture.

Omul este orientat să învețe pe tot parcursul vieții, fiind însetat de cunoaștere. A învăța este acea necesitate a ființei umane de a acumula anumite cunoștințe, atitudini și deprinderi. Ulterior, învățarea este o problemă comună a pedagogiei, psihologiei, eticii, sociologiei și a altor științe, care cercetează comportamentul uman din diferite puncte de vedere. Conform DEX-ului, *alfabetizarea* este acțiunea de a alfabetiza, instrui, de combatere a analfabetismului.

Alfabetizarea este înțeleasă ca o multitudine de forme (de comunicare) și de competențe culturale care construiesc și pun la dispoziție variatele relații și experiențe ce există între cei care învață și lume. (Paolo Freire și Donaldo P. Macedo [4, p. 4]).

În Curriculumul Național se accentuează că scopul general al studiului limbii și literaturii române rezidă în formarea și dezvoltarea culturii comunicării prin stăpânirea sistemelor limbii (fonetic, lexical, gramatical) [2, p. 2].

Elevii, începând cu treapta primară, formează/ dezvoltă abilitatea de a selecta informațiile, de a înțelege corelația dintre ele, de a plasa în diverse contexte idei și cunoștințe noi, de a descoperi esența lucrurilor întâlnite pentru prima oară. Prin urmare, elevii încep să lucreze cu dicționarul, o sursă lexicografică a cunoașterii. În clasele de gimnaziu, elevul își completează activ vocabularul în cadrul diverselor discipline școlare, asimilează sistematic termeni noi, citind, comentând, interpretând numeroase texte.

Elevii conștientizează tot mai mult necesitatea utilizării dicționarilor, fără de care este de neconceput atât studiul limbii și literaturii, cât și al altor materii școlare [1, p. 61]. Așadar, elevii vor învăța să folosească dicționarele în clasă, deci la lecție, urmând ca, mai apoi, să le utilizeze acasă, ori de câte ori vor avea nevoie de informații care se găsesc în dicționare.

Un alt argument ar fi cerința standardelor de evaluare la finele ciclului gimnazial și anume analiza faptelor de limbă, abilitatea elevilor să demonstreze cunoașterea sensurilor lexicale ale cuvintelor atestate în textele literare studiate, prin definirea sau relaționarea cu alte cuvinte din limba română [8, p. 6]. Or, să demonstreze că este capabil să analizeze un articol de dicționar/articol lexicografic la examenul de absolvire a treptei gimnaziale [6].

Formarea competenței de a utiliza dicționarul este centrată în sporirea competenței de comunicare cultă a elevilor la toate treptele de școlaritate: competența 5. *Utilizarea limbii ca sistem și a normelor lingvistice (ortografice, ortoepice, lexicale, fonetice, semantice, gramaticale) în realizarea actelor comunicative, demonstrând corectitudine și autocontrol*, unitatea de competență 5.3. *Explorarea strategiilor de învățare autonomă a limbii cu ajutorul dicționarilor*, treapta gimnazială [2, p. 28] și 5.1. *Stabilirea elementelor neologice în diverse situații de comunicare*; 5.2. *Adaptarea elementelor lexicale neologice la sistemul gramatical al limbii române*, treapta liceală [3, p. 30].

Sistematic, profesorul este preocupat de organizarea procesului instructiv-educativ în realizarea competențelor curriculare. În calitate de profesor, consider că este important în predarea unei teme să se respecte principiul *accesibilității*, învățarea de la *simplu la complex*, de la *concret la abstract*, formând la elevi capacitatea de a defini, explica termeni/ noțiuni/ concepte etc. Ar fi util să le propunem elevilor la orice lecție un glosar. Este recomandabilă și o recapitulare/ actualizare a terminologiei studiate.

Ghidul de implementare a Curriculumului la disciplina *Limba și literatura română*, clasele V-IX, 2019, îndrumă profesorul să orienteze elevul treptei gimnaziale în stabilirea unor strategii de învățare a normelor limbii cu ajutorul *dicționarelor*, urmărind progresul în dezvoltarea competențelor de comunicare scrisă și orală. Astfel, elevul dezvoltă deprinderea de a consulta un dicționar pentru informare, descoperire, explicare a sensurilor cuvintelor necunoscute, a diferențelor de sens care există între cuvinte (polisemie, sinonime, antonime, paronime, omonime)/ termenilor/ expresiilor, scrierea corectă a acestora (forme, conjugări, declinări, mărci gramaticale) etc., formând competența *lexicală, gramaticală, ortoepică, sociolingvistică, pragmatică*.

Pentru dezvoltarea acestei competențe este importantă crearea diferitor circumstanțe de a pune elevii în situația de a analiza, comenta cuvinte cu ortograme, transforma, selecta, completa, înlocui faptele de limbă etc.

Aliona Zgardan-Crudu, doctor în filologie, conferențiar universitar, recomandă profesorilor predarea cursului opțional *Utilizarea surselor lexicografice în studierea limbii și literaturii* pentru elevii de gimnaziu. Bogăția de dicționare existente în prezent le oferă elevilor multiple posibilități atât de aflare/ găsim a informației noi, cât și de completare, extindere a cunoștințelor pe care le posedă. Curriculumul la disciplina dată proiectează multiple posibilități de valorificare a dicționarelor, în scopul aflării sensurilor cuvintelor necunoscute, stabilirii relațiilor între cuvinte, învățării limbilor străine, învățării vocabularului, dar și în calitate de reper științific lexicografic în procesul studierii conținuturilor curriculare la limba și literatura română și la limbile străine. În acest context, va fuziona organic cu conținuturile limbii și literaturii române în treapta gimnazială de studii.

În clasa a V-a, a VI-a la studierea conținuturilor: Diftongul. Triftongul. Silaba. Sinonime. Antonime. Omonime. Ortografia părților de vorbire (clasele a V-a - a IX-a), Modificări în ortografia limbii române: DOOM 3 (clasele a V-a - a XII-a) etc. poate fi recomandat *Dicționarul ortografic școlar*, Chișinău, Știința, 2007, autoare Elena Ungureanu și Aliona Zgardan-Crudu sau DOOM - 3, 2021 [2; 3, p. 13-45] .

Dicționarul de proverbe comentate, Chișinău, Știința, 2007, autori: Tatiana Cartaleanu, Elena Cartaleanu, Olga Cosovan poate fi consultat la predarea conținuturilor din clasa a VI-a *Proverbul și zicătoarea*.

În clasa a VII-a la studierea temelor: Tipuri de dicționare. Serii de dicționare ale limbii române, profesorul va familiariza elevii cu diversitatea dicționarelor.

Cele mai cunoscute și mai des utilizate rămân a fi *dicționarele explicative*. Orice dicționar explicativ se adresează tuturor celor care se interesează de limba română, se simt datori să se exprime corect în procesul comunicării, în virtutea prestației, statutului, intelectului pe care îl au.

La mai multe lecții, atât în treapta gimnazială, cât și cea liceală, vor fi folosite *dicționare terminologice*, din care elevii vor afla definiția termenilor de teorie literară: *epitetul, comparația, personificarea, repetiția, enumerația* (clasa a V-a), *inversiunea, hiperbola* (clasa a VI-a),

metafora, antiteza, paralelism sintactic (clasa a VII-a), *figuri retorice, alegoria* (clasa a VIII-a), *anafora, epifora, aliterarea, asonanța, simbolul* (clasa a IX-a) [2. p. 13-45].

De asemenea, atestăm în treapta liceală, aceleași activități, exerciții care necesită utilizarea diferitelor dicționare, facilitând stabilirea termenilor neologici sau mai puțin cunoscuți/ termeni care prezintă dificultăți de înțelegere, traducere, ortografie și/ sau pronunție în diverse situații de comunicare. Pentru a face analize lingvistice și comentarii/ sinteze literare, se formează prin activități de genul: explicarea și exemplificarea termenilor, folosind dicționare de termeni lingvistici/ literari; stabilirea contextelor pentru a diferenția valoarea terminologică de cea uzuală a cuvintelor etc. [3, p. 112]. Primul parametru din cerința elaborării unui eseu structurat este, de obicei, explicarea modului propriu de înțelegere a unui concept. Așadar, folosirea adecvată a termenilor/ conceptelor reprezintă o normă privind redactarea unui text/ a unui răspuns în scris.

Într-o lume caracterizată de explozie informațională și de o dezvoltare puternică a tehnologiilor, organizarea învățării pe criteriul disciplinelor formale clasice este insuficientă, unitatea de competență 5.3. *Valorificarea resurselor lexicografice și TIC în vederea unei exprimări exacte și corecte*. De aceea, le oferim elevilor și varianta *dicționarelor online*. Dicționarele sunt instrumente fără de care procesul educativ ar avea mult de pierdut. Dicționarele online sunt variante mult simplificate ale dicționarelor clasice, pentru că sunt mai ușor de folosit și oferă mai multe opțiuni de căutare. Fiind o temă contradictorie, misiunea profesorului e să dezvolte competența utilizării dicționarelor, indiferent ce variantă este.

Formarea competenței de a lucra cu dicționarele trebuie să devină una continuă, de durată, exersând respectarea normelor limbii prin diverse strategii.

Profesorul cultivă elevilor interesul pentru dicționare, care le formează atât cultura lingvistică, cât și cea generală, îi convinge de importanța acestora pentru cunoașterea lumii, realității în general și a limbii române și a altor limbi în special [1. p. 7].

Așadar, elevul va cunoaște și utiliza mai multe tipuri de dicționare, formând competența de comunicare, cu spirit de inițiativă spre modificări progresive, în calitate de vorbitor cult al limbii române.

Bibliografie/ referințe:

Curricula disciplinare:

1. ALIONA ZGARDAN-CRUDU. *Utilizarea surselor lexicografice în studierea limbii și literaturii române*. Chișinău, 2016, p. 36
2. CURRICULUM NAȚIONAL. LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ. CLASELE V-IX. GHID DE IMPLEMENTARE. Chișinău, 2020, p. 13-45, p. 143-144
3. CURRICULUM NAȚIONAL. LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ. CLASELE X-XII. GHID DE IMPLEMENTARE. Chișinău, 2020, p. 21-36, p. 110-112

Surse academice:

4. OLGA COSOVAN, TATIANA CARTALEANU, ALIONA ZGARDAN-CRUDU, OLGA BOZ. *Abordarea inter-și transdisciplinară a lexicului terminologic*. Chișinău, 2020, p. 4

Webografie

5. <https://dexonline.ro>
6. <https://aee.edu.md>
7. https://www.ance.gov.md/sites/default/files/programa_bac_limba_si_literatura_romana.pdf
8. https://www.ance.gov.md/sites/default/files/09_limba_si_literatura_romana_programa.pdf